

DR. JUSUF BAJRAKTARI (PRISHTINË)

ANEKSIMI I KOSOVËS NGA SERBIA NË VITIN 1945

Pjesëmarrja dhe angazhimi i popullit shqiptar në blloqet ushtarake që u konfrontua gjatë Luftës së Dytë Botërore ka qenë një nga çështjet së cilës i është kushtuar vëmendje e veçantë nga palët ndërluftuese. Kjo ndodhi kryesisht për shkak të pozitës shumë të rëndësishme gjeostrategjike dhe të potencialeve natyrore e njerëzore të viseve shqiptare. Një vend me rëndësi në këto plane zuri, padyshim, Kosova dhe viset e tjera etnike shqiptare, që kishin mbetur nën Mbretërinë e Jugosllavisë. Pas Konferencës së Bujanit, ku u miratua Rezoluta në të cilën u konfirmua e drejta burimore e popullit shqiptar të Kosovës¹ për vetëvendosje deri në shkëputje, erdhi pjesëmarrja më e madhe e kësaj popullate në anën e Lëvizjes Antifashiste Nacionalçlirimtare. Kjo Konferencë shënoi një kthesë si në radhët e LANÇI, ashtu edhe në diferencimin e në ndryshimin e raporteve brenda forcave politike shqiptare.

Me këtë rezolutë për herë të parë u sanksionua, nga një forum i ligjshëm, rruga e zgjidhjes së çështjes kombëtare në Kosovë, në bazë të së drejtës për vetëvendosje që do të sigurohej me pjesëmarrjen në luftën kundër fashizmit².

Vendimet e drejta e parimore që u morën në atë tubim meriton u nënshkruan nga 51 delegatë dhe u përshëndetën edhe nga përfaqësuesit e koalicionit antifashist. Ato patën mbështetje si akte të karakterit ndërkombëtar. Kjo duket qartë edhe në fjalën përshëndetëse të përfaqësuesit të misionit ushtarak anglez pranë Shtabit Kryesor të UNÇ të Kosovës e Rrafshit të Dukagjinit, i cili, ndër të tjera, theksoi: *"Para së gjithash dëshiroj t'iu falënderoj për ftesën që më bëtë për të marrë pjesë në këtë Konferencë. Fill pas ardhjes sime në këtë trevë, kam pasur kontakte me shumë njerëz me botëkuptime të ndryshme politike. E kam kuptuar shpejt se LNÇ është e vetmja lëvizje që lufton kundër armikut të përbashkët, fashizmit... Unë i kam raportuar për këtë Shtabit tim Kryesor. Ju lutem të vazhdoni punën për lirinë e pavarësinë e vendit tuaj. Ju premtoj se në këtë përpjekje fisnike do të keni përkrahjen tonë të plotë si aleatë"*³. Këto fjalë të ngrohta e kurajuese si edhe fakti se, veç kryesisë së punës së Konferencës, ishte zgjedhur edhe kryesia e saj e nderit, e përbërë nga Ruzvelt, Çerçilli, Stalini dhe Enver Hoxha, tregojnë seriozitetin e karakterin e kësaj mbledhjeje me rëndësi të veçantë. Pikërisht për këto arsye vendimet e Bujanit gjetën një mbështetje të fortë te shqiptarët, në njërën anë, dhe, nga ana tjetër, u sulmuan me mënyrat më të vrazhda dhe më të padrejta nga pala jugosllave.

Deri në shtator të vitit 1944 çështja e statusit të Kosovës dhe e shqiptarëve u shtrua disa herë në letërkëmbimet ndërmjet KQ të PKSH dhe KQ të PKJ e misionarëve të tyre. Pala shqiptare këtë e bënte parimisht, por duhet pranuar se nuk e bënte në mënyrë efikase, sepse dukej se kujdesej që të mos shqetësohej pala jugosllave. Këta të fundit e zvarritnin me qëllim këtë çështje duke e shtyrë për më vonë pasi të përfundonte lufta. Në të njëjtën kohë ata, sistematikisht hartonin plane për të përfshirë në Jugosllavinë e ardhshme jo vetëm Kosovën dhe viset e tjera shqiptare në Maqedoni e në Mal të Zi, por edhe Shqipërinë në kuadër të njëfarë federate ballkanike apo jugosllave-shqiptare.

Si rezultat i zhvillimit të luftës së suksesshme të fuqive të koalicionit antifashist të LNÇ në Shqipëri e në Jugosllavi edhe në Kosovë në periudhën shtator-nëntor 1944 u zhvilluan betejat përfundimtare. Në këto luftime u angazhuan rreth 53 mijë luftëtarë të njëjseve partizane, të udhëhequra nga Shtabi Kryesor i UNÇJ për Kosovën e Dukagjinin, shumica dërrmuese e të cilëve ishin shqiptarë⁴. Mirëpo, pikërisht atëherë kur u çlirua tërë Kosova dhe pritej që në vend të vendosej rendi dhe qetësia, nëpërmjet një pushteti të mirëfilltë popullor të KNÇ arritën aradhat e huaja, të cilat ndërmorën një varg incidentesh e konfliktesh me popullsinë vendëse shqiptare. Shqetësimet e shqiptarëve u rritën edhe më tepër për shkak të vendimeve të Shtabit Suprem të UNÇJ të 2 shtatorit 1944 që e kthenin Shtabin Kryesor të Kosovës në Shtab Operativ, si dhe të vendimit të 14 shtatorit 1944 për ta vënë atë nën varësinë e Shtabit Kryesor të Serbisë.

Pavarësisht nga masat që u morën gjatë luftës dhe në mbarim të saj, e ardhmja e popullit shqiptar dhe në veçanti statusi i Kosovës nuk u përcaktua qartë e hapur dhe kjo linte të kuptohej se këto probleme do të zgjidheshin në mënyrë përfundimtare pas fitores mbi fashizmin⁵. Por, pikërisht atëherë, më 8 shkurt 1945, me qëllim që të mohoheshin rezultatet e LNÇ në Kosovë dhe të përgatitej një robëri e re, që do t'i kalonte të gjitha robëritë në historinë mijëvjeçare të Kosovës, *Titoja urdhëroi vendosjen e Administratës Ushtarake në Kosovë*⁶. Kjo urdhëresë famëkeqe shënon një etapë të re në historinë e përgjakshme të shqiptarëve, sepse në bazë të saj do të vriteshin e do të masakroheshin mijëra shqiptarë dhe prej atëherë Kosovën dhe shqiptarët do t'i ndiqte fantazma e "kundërrevolucionit". Në bazë të kësaj formule bolsheveke do të thureshin me mijëra aktakuza për likuidimin politik e fizik të tyre⁷. Sipas të dhënave të mbledhura në terren, nga veprimtarët e Komitetit Nacional Demokratik të shqiptarëve, del se në atë periudhë u likuiduan në mënyrë çnjerëzore 48 000 shqiptarë⁸. Sipas të dhënave të botuara nga burimet e rezistencës, numri i dëshmorëve të rënë në ballë të luftës ose si viktima të pushtimit sllavo-komunist arrinte në 40-50 mijë veta.

Likuidime masive e varre të përbashkëta nga UNÇJ gjen në këtë periudhë në të gjitha trojet shqiptare, e veçanërisht në Pejë, në Prishtinë, në Tetovë, në Shkup, në Gjiilan, në Rahovec, në Prizren, në Gjakovë, në Mitrovicë, në Preshevë etj.

Pushteti i administratës ushtarake në Kosovë nuk qe i rastit, por ishte inspiruar dhe organizuar nën regjinë e shovinizmit serbomadhi dhe kishte filluar të vendosej në këtë trevë faktikisht që nga mesi i nëntorit 1944. Kjo dëshmohet edhe me tezat e referatit të dytë të dr. Vasa Çubrilloviçit të 3 nëntorit 1944⁹. Ai, ndërmjet të tjerave, u sugjeronte organeve shtetërore se "përveç spastrimit nga ana e ushtrisë, gjatë operacioneve duhen përdorur edhe metoda të tjera për t'i detyruar pakicat kombëtare të shpërngulen ... duhen formuar kampet e përqendrimit ... dhe të nxirren ata (shqiptarët) pamëshirshëm para gjyqit të luftës, pasuria e tyre duhet konfiskuar ... Në këto roli i ushtrisë është më i rëndësishmi"¹⁰.

Duket qartë se PKJ, qysh gjatë Luftës së Dytë Botërore, ndiqte një politikë dyfytërshe ndaj shqiptarëve. Gjatë luftës, kur i nevojiteshin shqiptarët, ajo shtirej se po mbante ndaj tyre një qëndrim të drejtë e parimor, ndërsa pas lufte, kur ata u çliruan vetë nga okupatori u hartuan plane dhe u zbatuan masa për likuidimin në masë të tyre. U fillua me mbledhjen e armëve, me mobilizimin e të rinjve për në viset veriore të Jugosllavisë si dhe me ndjekjen e me burgosjen e personave më me autoritet. Pikërisht këtu në qëndrimin naiv dhe inferior të udhëheqjes shqiptare të LANÇI që nuk e shtroi

me kohë caktimin e statusit të Kosovës dhe zgjidhjen e çështjes shqiptare, duhen kërkuar arsyet pse populli shqiptar në Kosovë e në viset e tjera të ish-Jugosllavisë u detyrua të hidhet në revoltë dhe t'i rezistojë ekspeditave ndëshkuese të reparteve çetnike të veshura me petkun e UNÇJ në fund të vitit 1944 dhe në fillim të vitit 1945. Profesor Ymer Berisha, kryetar i Organizatës "Besa Kombëtare", i shkruan kështu për këto ngjarje përfaqësuesit të misionit anglez në Tiranë, Hoxhsonit: "... pasi u mbledhën të gjitha armët, u burgosën të gjithë krerët dhe personalitetet e njohura dhe u hodhën në burgjet më të këqija, në të cilat shumë prej tyre vdiqën nga uria ... 75 krerë e personalitete të njohura nga Drenica ishin mbytur duke u rënë me çekiq në kokë dhe ishin hedhur në një gropë të madhe. Për shkak të këtyre raprezaljeve i gjithë populli i kësaj krahine, që ka 35 000 mijë banorë, u ngrit në këmbë dhe nxori zërin e zemërimit "Ose Vdekje ose Liri". Gjashtë mijë burra filluan kryengritjen e quajtur "Lufta e Drenicës", sepse u zhvillua në atë vis dhe po nga ai popull ...".

Një ngjarje tjetër që shkaktoi revoltë të arsyeshme te populli shqiptar ishte tragjedia e Tivarit, (prill 1945), ku gjetën vdekjen 1 670 veta (sipas Ymer Berishës) e deri në 4 000 veta sipas përjetuesve të kësaj plobe të papare.

Me vendosjen e administrimit ushtarak në Kosovë çdo gjë u vu nën kontrollin e Shtabit Operativ të kësaj administrate me në krye kolonel Sava Dërleviçin. Gjithë kjo bëhej me qëllim që të krijohej përshtypja se në Kosovë duhej vendosur një regjim i hekurt ushtarako-polikor, i cili do të "qetësonte" këtë popull përherë kryengritës. Ndërkaq, ky administrim nxori në shesh qëllimin kryesor të këtij grushti shteti të llojit të vet, i cili u drejtua kundër një rajoni të tërë specifik, që tërë kohën e luftës kishte vepruar si një subjekt politik e ushtarak i mëvetësishëm e në lidhje të ngushta me UNÇJ të Shqipërisë dhe me atë të Jugosllavisë. Kjo fazë, pra, përkonte edhe me përsiatje të zgjidhjes së statusit të Kosovës, i cili kishte mbetur për t'u vendosur pas përfundimit të luftës.

Nga të dhënat që kemi hulumtuar deri tani, del në dritë se në udhëheqjen e LANÇI, gjatë periudhës verë 1944 - prill 1945, është biseduar disa herë për çështjen e statusit të Kosovës dhe janë paraqitur deri më tash udhëheqja e LNÇ, kanë biseduar disa herë për çështjen e statusit të Kosovës, ku paraqiteshin propozime të ndryshme, si ndarja administrative në banovina sipas shembullit të Jugosllavisë së vjetër, copëtimi midis Serbisë, Malit të Zi dhe Maqedonisë (Mbledhja e Pestë e Kryesisë së KAÇKJ më 24 shkurt 1945 - Marko Vujaçiq) e deri te deklaratimet se ... zgjidhja më e (mirë) do të ishte sikur (Kosova) t'i bashkohej Shqipërisë, por (meqë) as kushtet e jashtme e as ato të brendshme nuk ishin për këtë, ajo duhej të mbetet krahinë kompakte në kuadër të Serbisë ... (propozimi i Kardelit në KQ të PKJ në shkurt të vitit 1945).

Duke analizuar sot drejtë këto, nuk është e vështirë që të arrihet në përfundimin e qëndrueshëm shkencërisht se të gjitha veprimet që bëheshin nga pala jugosllave kishin si synim të vetëm të mohonin me çdo kusht qëndrimet e tyre të deklaruara gjatë luftës lidhur me të drejtën e vetëvendosjes së popullit shqiptar. Madje, kjo e drejtë kishte filluar të quhej reaksionare. Shkohej aq larg, sa që edhe kur përmendej teza e bashkimit të Kosovës me Shqipërinë atë e bënë në atë mënyrë që ky bashkim të përfshinte edhe Shqipërinë në kuadër të Jugosllavisë.

Në këto kushte dhe në rrethanat të imponuara nga situata e jashtëzakonshme në Kosovë (terrori, dhuna, ekspeditat ndëshkuese, mbilizimi i të rinjve në njësitë e UNÇJ etj.), mbahet në Prishtinë, më 19-24 mars 1945, një mbledhje e gjerë e për-

faqësuesve të këshillave të rretheve të Kosovës dhe të Rrafshit të Dukagjinit, në të cilën morën pjesë afro 400 delegatë¹³. Kjo Konferencë ishte si preliminare dhe u bë me qëllim që të matej pulsi i përfaqësuesve të KNÇ rreth orientimit për rishikimin e vendimeve të Mbledhjes së Bujanit.

Përfaqësuesit e KNÇ, si Halim Spahiu, Hajdar Rustemi e shumë të tjerë, kundërshtuan haptazi kërkesën e kthimit të kolonistëve në Kosovë. Posaçërisht, Halim Spahiu¹⁴ në diskutimin e tij theksoi se "... siç po shihet, e gjithë ndihma jonë që i dhamë LNÇ paska qenë e kotë ..., unë nuk e kuptoj se pse nuk bashkohemi me Shqipërinë, për çka edhe kemi luftuar". Pati edhe të tjerë që nuk u pajtuan me propozimin e Kryesisë: "... sipas të cilit Kosova për shkak të rrezikut që i kanosej Shqipërisë nga reaksioni për një kohë të jetë në kuadër të Jugosllavisë"¹⁵, duke e lënë të hapur mundësinë e bashkimit të mëvonshëm me Shqipërinë. Mandej u mbajt Konferenca e Tretë Krahinore e PKJ (28 mars 1945), në të cilën u zgjodhën Komiteti Krahinor dhe delegatët për Kongresin Themelues të Serbisë (që u bë 8-12 maj 1945). Në fillim të prillit 1945 Titoja priti delegacionin e shqiptarëve të Kosovës dhe të Rrafshit të Dukagjinit. Këtë takim jugosllavët e shfrytëzuan për qëllimet e veta. Më 11-12 maj 1945 u bë Konferenca e Dytë e BRKJ për Kosovën e Rrafshin e Dukagjinit. Ndërkaq më 7 prill 1945 u mbledh KAÇK e Serbisë, ku morën pjesë si mysafirë Dushan Mugosha dhe Mehmet Hoxha, të cilët, pa autorizimet e nevojshme të Kuvendit të Kosovës, deklaruan se: "... shprehim dëshirën edhe disponimin e popujve të Kosovës dhe të Rrafshit të Dukagjinit që t'i bashkohemi Serbisë vëllazërore Federale"¹⁶. Të gjitha këto shprehin qartë përpjekjet dhe synimet e palës jugosllave, përkatësisht serbe, për të krijuar mundësitë për aneksimin e Kosovës nga Serbia, në kundërshtim me vullnetin e popullit shqiptar, i cili përbënte shumicën dërrmuese të kësaj krahine.

Theksojmë se janë ende të pakta dhe të panjohura sa duhet të dhënat për qëndrimin e udhëheqjes së LNÇ të Shqipërisë ndaj gjithë asaj që ndodhte në Kosovë në këtë kohë¹⁷. Dihet se në Prishtinë, pas vendosjes së administrimit ushtarak, erdhi te Miladin Popoviçi (aso kohe sekretar i Komitetit Krahinor) i deleguari i Enver Hoxhës, Ramadan Çitaku. Në emër të Enver Hoxhës ai u interesua të mësojë se "vërtet kjo do të thotë se Kosova e Rrafshi i Dukagjinit definitivisht mbesin në kuadër të Jugosllavisë". Miladini iu përgjigj se ai (Enveri) duhet t'i përvjelë duart për ta ndërtuar socializmin në Shqipëri, sepse barazia e shqiptarëve të Kosovës e të Dukagjinit me serbët, malazezët e të tjerët ishte siguruar¹⁸. Kjo do të thotë se edhe ai pas kthimit nga Shqipëria kishte ndërruar qëndrimin e tij plotësisht lidhur me këtë çështje. Edhe ky shembull tregon se në ç'raport qëndronin marrëdhëniet ndërmjet dy partive dhe se në ç'mënyrë i shpërbleu ky "internacionalist i shquar" të mirat dhe sakrificat e shumta që komunistët shqiptarë kishin bërë për të dhe për shumë të tjerë gjatë luftës.

Një qëndrim të tillë tepër negativ të çështjes së bashkimit të Kosovës me Shqipërinë e kishte mbajtur Miladini qysh kur dëgjoji për Marrëveshjen e Mukjes (1-2 gusht 1943).

Një interesim të veçantë lidhur me qëndrimin e udhëheqjes së Shqipërisë ndaj çështjes së Kosovës shfaqti edhe shefi i misionit anglez në Tiranë, gjenerali Hoxhson. Në lidhje me këtë është me interes të shihet se ç'shkruan Velimir Stojniçi, përfaqësues i RFPJ në Tiranë në raportin e qershorit 1945. Të gjithë oficerëve anglezë, thekson ai, iu intereson në mënyrë të barabartë Kosova, iu intereson më shumë se çfarë mendojnë shqiptarët, duke filluar që nga fshatari deri te kryetari i këshillit dhe i qeverisë për

Kosovën dhe në këtë interesim janë të vendosur. "Gjenerali Hoxhson u çudit pse qeveria shqiptare deri më sot nuk ka dhënë kurrfarë deklarate mbi qëndrimin e saj ndaj Kosovës e Metohisë"¹⁹ (nënvizimi i J.B.). Më poshtë Stojniçi shkruan se: "për këtë arsye sipas mendimit të tij, masat e gjera shqiptare, bile edhe nëpunësit shqiptarë, nuk dinë se në çfarë duarsh është Kosova dhe Metohija dhe as që u është bërë e qartë se si do të zgjidhet kjo çështje. Gjithashtu (Hoxhson) pati deklaruar se Kosova e Metohija kanë një rëndësi më të madhe se sa Epiri Verior"²⁰.

Sot kur po kritikohet e rivlerësohet figura e Enver Hoxhës dhe e pasuesve të tij do të ishte dobësi të mbyllen sytë për kundër fakteve relevante. Mund të kuptohet deridiku dëshira për pushtet e personaliteteve dhe lufta me rivalët, por që të verbohej deri në atë masë një udhëheqje që pretendonte që quhej *nacionalçlirimtare* e të mos shihet se si gjysma e popullit, në kundërshtim me qëndrimet e marra nga Konferenca e Bujanit, kalonte në zjarr e në hekur nga aleatët e tyre jugosllavë, dhe të mos ndërmerre as më të voglin veprim nuk ka si të quhet ndryshe veçse tradhti ndaj çështjes sonë kombëtare. Kjo mund të argumentohet edhe me përgjigjen e Ramiz Alisë në pyetjen: se a ka mundur të bëjë më tepër PKSH dhe shteti i atëhershëm shqiptar për Kosovën në atë periudhë, domethënë në vitet 1945-1948 në raportet midis Shqipërisë dhe Jugosllavisë? "Unë dyshoj, - u përgjigj Ramiz Alia, - në ka mundur të bëhet më tepër. Në kuptimin që edhe atëherë si edhe sot ishin dy rrugë: rruga paqësore dhe rruga e luftës, rruga e luftës atëherë ishte e pamundur"²¹. Vallë a e di Ramiz Alia se çfarë thotë më 1992 për borxhin që ka ai dhe shokët e tij ndaj Kosovës? A thua ajo pushkë që vriste nazifashistët e kishte të ndaluar që përkrah pushkës së trimave të Shaban Polluzhës, të Gjon Sereçit e të Ymer Berishës të qëllonte edhe mbi ata që na vritnin, na digjnin dhe na shanin atdheun!! Ajo ishte kohë lufte dhe askush në botë nuk do ta zinte për të madhe pse mbroje tokën dhe popullin tënd. Përkundrazi, ishin Kosova dhe shqiptarët që akuzojnë me të drejtë UNÇSH pse i la vetëm, të çarmatosur, në mëshirën e armikut dhe për atë që divizionet shqiptare në bazë të urdhërësës të SHS të UNÇJ u tërhoqën pa shkrepur asnjë fishek, përtej vijës tragjike që shënonte para se të merrej vendimi, ndarja e vëllait me vëlla.

Ramiz Alia në vazhdim të përgjigjes mundohet të gjejë edhe arsyet. Ka disa, thotë ai, që thonë: "po ja divizionet tona ishin në Kosovë, pse nuk mbetën që me armë ta marrin Kosovën! Pse nuk mbetën? Nuk mbetën sepse aty s'i linte kush! Kush të mbështeste atëherë, kush do të na përkrahte po t'ia nisnim ne luftës për Kosovën? Ishte pra po e njëjta situatë që është edhe sot ... Të zgjidhet çështja në mënyrë paqësore, duke përdorur të gjitha mundësitë, format e rezistencës paqësore, ose të zgjidhet me luftë. Kjo e dyta bie menjëherë. Kur bie sot, kështu ishte edhe atëherë"²².

Se sa i kushtoi kjo zgjidhje "paqësore" Kosovës u fol më sipër. Besoj se çdokush që zotëron sadopak njohuri reale mbi historinë tonë e ka të qartë se burimi i të gjitha të këqijave që pllakosën pas luftës, i shpërnguljeve, i terrorit, i gjenocidit, i varfërisë si dhe i problemeve aktuale që ngërthejnë shqiptarët andej e këndeje kufirit duhet kërkuar në kohën që bën fjalë Ramiz Alia. Megjithatë, krahasimi i rrethanave historike të vitit 1945 me 1992 është i paqëndrueshëm.

Nëse merren parasysh rrethanat në të cilat u zhvilluan ngjarjet dhe në bazë të tyre bëhet një vlerësim real, është i pashmangshëm përfundimi se gabimi themelor qëndron në faktin se komunikimi ndërmjet udhëheqjeve të LNÇ të Kosovës dhe të Shqipërisë bëhej në bazë të ndikimit dhe nën mbikqyrjen e shërbimeve të caktuara

jugosllave. Ato arritën jo vetëm t'i kontrollojnë, por edhe t'i përçajnë e t'i kompromentojnë këto udhëheqje.

Të gjitha masat e marra politike e ushtarake në Kosovë, që nga nëntori 1944 e posaçërisht nga shkurti e deri në korrik 1945, kishin një qëllim. Ato synonin të përgatisnin terrenin për nënshtrimin dhe për ta përfshirë Kosovën nën varësinë e pushtetit të Serbisë. Në këto rrethana u thirr në Prizren, më 8-10 korrik 1945, *Mbledhja e Kuvendit Krahinor të Kosovës dhe Metohisë*. Përveç të tjerave, në pikën 6 të rendit të ditës së kësaj mbledhjeje ishte "Projektrezoluta për Aneksimin e Kosovës e të Metohisë Serbisë Federale"²³. Me miratimin e këtij akti konsiderohej se në pikëpamje formale-juridike do të përfundonte mëvetësia e Kosovës dhe do të anuloheshin vendimet e Mbledhjes së Bujanit, duke harruar me këtë rast se e drejta për vetëvendosje është e drejtë e patjetërsueshme, e përhershme e një populli.

Sipas të dhënave të pjesëmarrësve të këtij Kuvendi, që paraqitën edhe në tubimin shkencor kushtuar kësaj ngjarjeje të organizuar në Prishtinë më 25-26 qershor të vitit 1990, rezultoi se Rezoluta për Aneksimin e Kosovës ishte shkruar serbisht dhe që përkthyer shqip në Beograd²⁴. Pjesa kryesore e diskutimeve u zhvillua lidhur me raportin politik. Siç shihej, nga materialet e botuara të kësaj Konference shumica e diskutimeve, ishin të përpunuara me kujdes për t'u deklaruar në favor të realizimit të objektivit kryesor. Me këtë rast nuk u harrua për t'u përkujtuar të pranishmëve se ushtria që asokohe në Kosovë kishte rreth

50 000 veta ishte garanci për ruajtjen e fryteve të luftës²⁵. Ndërkaq, miratimi i Rezolutës për aneksimin e Kosovës e Metohisë në kuadrin e Serbisë Federale u bë me aklamacion dhe pa asnjë diskutim²⁶. Vetë fakti që u ndoq një procedurë e tillë për një çështje themelore që kishte rëndësi të dorës së parë për të ardhmen e popullit shqiptar, si edhe numri i delegatëve dhe struktura e tyre kombëtare, flasin bindshëm për validitetin e një akti të këtillë.

Nga dokumentet që gjenden në Arkivin e Kosovës e që bëjnë fjalë për pjesëmarrësit e kësaj mbledhjeje del se prej 142 delegatëve dhe mysafirëve të ftuar²⁷, vetëm 33 ishin shqiptarë (!) në mesin e të cilëve nuk ishin 28 pjesëmarrës të Konferencës së Bujanit që mbanin statusin e përfaqësuesve legjitimë, 78 ishin serbë e malazezë, domethënë shumica dërrmuese. Nga këta 34 bartës të funksioneve nëpër rrethe që ishin emëruar në këto poste nga administrata ushtarake²⁸. Në qoftë se kësaj i shtohet fakti se përveç masave që i përmendëm më sipër, pushteti rrethoi ndërtesën ku u mbajt Kuvendi me forca ushtarake e policore, atëherë është e qartë se në çfarë rrethanash dhe atmosfere u mbajt mbledhja ku duhej të vendosej në bazë të shprehjes së lirë të vullnetit të popullit.

Një vlerësim të drejtë kësaj ngjarjeje tragjike e gjejmë edhe në publikimin e Tahir Zajmit ku ndërmjet të tjerave theksohet: "*Kur erdhi puna për të krijuar Federatën Jugosllave, një milion e me tepër shqiptarëve iu mohua jo vetëm e drejta e vetëvendosjes, por edhe e drejta për të formuar një republikë më vite. Kosova e Rrafshi i Dukagjinit u bë një krahinë autonome nën qeverinë e republikës serbe, ndërsa krahinat e tjera të banuara me shqiptarë u ndanë midis Serbisë, Malit të Zi e Maqedonisë*"²⁹.

Aneksimin e Kosovës nga forcat e ushtrisë serbe e jugosllave në vitin 1945 nuk mund ta kuptojmë vetëm si një ngjarje historike, por ajo përbën ngaherazi një akt të dhunës së vazhdueshme serbe dhe i padrejtësive ndërkombëtare, i përsëritur mbi

fatim, jetën dhe ndërgjegjen e popullit tonë. Me këtë aneksim janë të lidhura politika antishqiptare që pasoi dhe që u konkretizua me likuidimin e rreth 50 mijë shqiptarëve, me shpërnguljet me dhunë të qindra mijëra shqiptarëve për në Turqi në vitet 50 si dhe të atyre që po shpërngulen në ditët tona në botën perëndimore. Më në fund, aneksimi dhe vendosja e Kosovës nën regjimin ushtarak e policor vazhdojnë të jenë në fuqi edhe sot e kësaj dite.

Mund të thuhet me plot të drejtë se ky akt la pasoja shumë të rënda e tragjike për fatin e popullit tonë dhe për Kosovën në veçanti. Në këtë mënyrë edhe vetëm për kohësisht e me forcë u mbërthyen problemet dhe kundërtëhëniet, që, siç po shihet, sot kërcënojnë të shpërthejnë sërishmi.

1 *Këshilli Popullor i Krahinës Autonome të Kosovës e Metohisë (1943-1953)*, Prishtinë, 1955, f.10.

2 *Po aty*, f.7-16.

3 A.Hadri, *KNÇ në Kosovë*, Prishtinë, 1974, f.83-84.

4 A.Hadri, *LNÇ në Kosovë*, Prishtinë, 1971.

5 L.Nasi, *Tetë muaj nga historia e popullsisë shqiptare në Jugosllavi (nëntor 1944 - korrik 1945)*, në: "E vërteta mbi Kosovën dhe shqiptarët në Jugosllavi", Tiranë, 1990, f.409.

6 Komandanti i Shtabit Suprem të UNÇJ, Tito, me Urdhëresën nr.31 të 8 shkurtit 1945 aplikon Administratën Ushtarake, si organ i pushtetit ushtarak e shtetëror në Kosovë e Rrafsh të Dukagjinit, nën komandën e kolonel Sava Dreleviçit, kurse komisar të atij shtabi cakton kolonel Gjuro Medenica.

7 J.Bajraktari, *Viktimat shqiptare në Kosovë 1945-1966*, në: "Ora", nr.1, Prishtinë, 23 maj 1991, f.63.

8 B.Kajtazi, *Gjurmëve të "Komitetit Nacional Demokratik Shqiptar"*, në: "Ora", nr.14, Prishtinë, 1991, f.49.

9 V.Cubrilovic, *Problem nacionalnih manjina u novoj Jugoslaviji*. Këtë dokument e gjen në arkivin e Jugosllavisë gjatë hulumtimeve dr.Seit Lipa.

10 H.Islami, *Kosova dhe shqiptarët - Çështje demografike*, Prishtinë, 1990, f.82.

11 M.Piraku, *Ripushtimi jugosllav i Kosovës më 1945*, Prishtinë, 1992, f.55.

12 R.Rajoviç, *Autonomia e Kosovës*, Prishtinë, 1987, f.333.

13 B.Kajtazi, *vep. e përm.*, në: "Ora", 1991, f.46-47.

14 Halim Spahiu ishte një patriot i shquar, i cili, si shumë të tjerë, me shpresë se në LNÇ do të realizohej e drejta e bashkimit të Kosovës me Shqipërinë, e ndihmoi atë në çdo pikëpamje. Më vonë u bë një nga udhëheqësit më të njohur të Komitetit Nacional Demokratik të shqiptarëve që luftonte për këto qëllime. Halimi ishte edhe anëtar i delegacionit të shqiptarëve që u prit nga Titoja më 1945. Edhe aty mbajti qëndrim konsekuent dhe pas pak shkoi në Tiranë, sigurisht për të biseduar me personalitetet kompetente. Qeveria shqiptare ua dorëzoi këtë patriot organeve jugosllave, të cilat natyrisht e dënuan si "kundërrevolucionar".

15 B.Kajtazi, *vep. e përm.*, f.46-47.

16 R.Rajoviç, *vep. e përm.*, f.337.

17 Në disa raporte të komandës së qarkut të Shkodrës dhe të komandës së Kor-

parmatës III të UNÇS-së vihen në dukje veprimet, keqpërdorimet dhe vrasjet që UNÇJ bëri ndaj shqiptarëve, por nuk flitet fare për qëndrimin që duhej marrë rreth kërkesave të shumta që shtroheshin kudo nga shqiptarët.

18 S.Djakovic, *Sukubi na Kosovu*, Beograd, 1984, f.277.

19 Raport i V.Stojniçit, përfaqësues i RFPJ në Tiranë, qershor 1945. Cituar sipas V.Dedijarit, *Marrëdhëniet jugosllave-shqiptare (1939-1948)*, Beograd, 1949, f.134.

20 *Po aty*, f.134-135.

21 B.Shala - Ll.Halili, *Unë Ramiz Alia, dëshmoj për historinë*, Prishtinë, 1992, f.39.

22 *Po aty*.

23 *Këshilli Popullor i KAKM...*, f.19, 46, 47. Përdorimi i termit "aneksim" në dokumentin e kohës ka vlerë të madhe. Ajo është shprehja që përcakton më së miri një akt të dhunshëm sikurse vendimi që u mor aty për statusin e Kosovës.

24 Deklaratë e Xh.Nimanit. Në këtë tubim ishin edhe Fadil Hoxha, Ymer Pula, Shaban Kajtazi, Xhevdet Hamza dhe asnjëri prej tyre nuk e mohoi këtë të dhënë.

25 *Këshilli Popullor i KAKM...*, f.21.

26 *Po aty*, f.46.

27 Arkivi i Kosovës (Fondi i parregulluar), Oblast Narodnog Odbora AKMO (sapisnici i materijali sa zasedanja), 1945.

28 J.Bajraktari, *Rrënjët historike të autonomisë së Kosovës*, në: "Rrjedhat", nr.1, 1990, f.9-15.

29 T.Zajmi, *vep. e për.*, f.68.